

Національний університет «Одеська юридична академія»

Робоча група з питань розвитку кримінального права
Комісії по правовій реформі при Президентові України

Робоча група з питань кримінального та кримінального процесуального права
Науково-консультативної ради при Голові Верховної ради України

Південний регіональний центр Національної академії правових наук України
Кафедра кримінального права НУ «ОЮА»

Одеський місцевий осередок ГО «Всеукраїнська асоціація кримінального права»

Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції,

*присвяченої 25-річчю утворення
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

**м. Одеса
9 грудня 2022 р.**

«Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 9 грудня 2022 року. Укладачі: Є.Л. Стрельцов, В.П. Кедик. Відп. редактор Є.Л. Стрельцов. Одеса: ПРЦ НАПрН України, НУ «ОЮА», 09.12.2022. – 214 с.

У збірнику представлені тези доповідей та повідомлень, які були оприлюднені на міжнародній науково-практичній конференції «Завдання кримінального права в умовах надзвичайного стану», присвяченій 25-річчю утворення Національного університету «Одеська юридична академія», яка відбулась 9 грудня 2022 року на базі Південного регіонального центру Національної академії правових наук України та кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія». Збірник розрахований на науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів, магістрантів та студентів, практичних працівників, всіх, кого цікавлять сучасні проблеми кримінального права.

Відповідальний за випуск:
д.ю.н., професор Є.Л. Стрельцов

Тези друкуються в авторській редакції. Відповідальність за зміст поданого матеріалу несуть автори.

<i>Агапова К.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АГРЕСІЇ ТА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІЖНИХ УГРУПОВАНЬ.....	97
<i>Малишева М.В.</i> ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯКІ ВЧИНЯЄ ДЕРЖАВА-АГРЕСОР НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	99
<i>Мальцев М.В.</i> ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ НА ВИРОБНИЦТВІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ.....	102
<i>Морозюк Н.С.</i> ЗАПОБІГАННЯ ВІЙСЬКОВИМ НАСИЛЬНИЦЬКИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....	105
<i>Нековаль Є.І.</i> ПОНЯТТЯ ПІДКУПУ В СКЛАДІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 160 КК УКРАЇНИ.....	108
<i>Поліщук Я.Р.</i> ГАЗЛАЙТІНГ ЯК РІЗНОВИД ПСИХОЛОГІЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....	111
<i>Радковська І.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	114
<i>Сікан О.М.</i> ГЕНОЦИД, ВИКРАДЕННЯ ЧИ ДЕПОРТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ АГРЕСОРОМ: ОКРЕМІ РОЗДУМИ.....	118
<i>Таратинов Ю. М.</i> ДЕЯКІ ПРОЯВИ «БІЛОКОМІРЦЕВОЇ» ЗЛОЧИННОСТІ.....	121
<i>Яковенко А.В.</i> ДО ПРОБЛЕМИ ОДНОМАНІТНОСТІ («ОДНАКОВОСТІ») У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	124
<i>Бобруль І.В.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	126
<i>Боднар В.М.</i> ДЕРЖАВНА ЗРАДА ЧИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ?	128
<i>Бойміструк Т.П.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	131
<i>Боровик Ю.О.</i> КВАЛІФІКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135

Боднар В.М.

студентка 2 курсу магістратури
факультету адвокатури та
антикорупційної діяльності
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ДЕРЖАВНА ЗРАДА ЧИ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ?

Здається, що ні для кого не таємниця, що право – динамічне. І як кожна динамічна наука, воно ніколи не стоїть на місці, а завжди впевнено крокує по дорозі розвитку. Ось і зараз, зважаючи на проблеми, які виникли, кримінальне законодавство доповнилося низкою нових статей. Та чи не виникає проблем щодо кваліфікації злочинів проти основ національної безпеки?

КОЛАБОРАЦІОНІЗМ ТА ДЕРЖАВНА ЗРАДА: ПОНЯТТЯ

Державна зрада - діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1, ст. 111].

Колабораційна діяльність охоплює значну кількість складів кримінальних правопорушень, однак вони всі акцентують увагу саме на співпраці з державою-агресором.

СКЛАДИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ВІДМЕЖУВАННЯ

Об'єкт - суверенітет, територіальна цілість та недоторканість, обороноздатність, державна, економічна чи інформаційна безпека України.

Додатковим об'єктом кримінальних правопорушень, передбачених у статті 111-1 КК України («Колабораційна діяльність»), є життя і здоров'я людей та власність.

Особливістю суб'єкта є те, що державна зрада завжди вчиняється громадянином України, а колабораційна діяльність – ні.

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень характеризується прямим або непрямым умислом.

У частині складів правопорушень, передбачених у статті 111-1 КК України, важливе значення для кваліфікації має мета.

Державна зрада може вчинятися на користь будь-якої держави (крім такої форми, як перехід на бік ворога) та у будь-якому місці, а колабораційна діяльність – лише на користь держави-агресора, а в деяких випадках лише на окупованій території.

У зв'язку з цим постає питає, хто така держава-агресор? За загальним визначенням нею є країна, яка першою застосовує збройну силу проти іншої країни, тобто тим самим вчиняє агресію.

При кваліфікації злочинів за ст. 111-1 КК державою-агресором наразі вважається російська федерація. При цьому враховуються, зокрема, постанова Верховної Ради України від 27.01.2015 № 129-VIII [2], Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022[3], затверджений Законом України № 2102-IX від 24.02.2022.

Також для застосування ст. 111-1 КК важливе є питання, яка саме територія - тимчасово окупована.

Так, до прикладу, добровільна участь в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях загалом підпадає під кваліфікацію за ст. ст. 260 та 111-1 КК. Однак у разі участі в формуваннях, що створені на тимчасово окупованій території, настає відповідальність за ч. 7 ст. 111-1 КК, у разі участі в усіх інших – діятиме ч. 2 ст. 260 КК.

При вирішенні цього питання стосовно того, яку територію визнавати окупованою, повинні враховуватись положення ст. 3 Закону № 1207-VII [4], Закон № 2268-VIII [5] та Указ Президента № 32/2019 [6].

НЕРОВ'ЯЗАНІ ПИТАННЯ

Зараз правники не можуть чітко провести межу – де державна зрада, де колабораціонізм, де пособництво, а де прославлення ворога.

Отже, ми маємо статті, що описують майже однакові діяння. І засобів їх розмежування немає. Але різниця у покаранні - величезна.

Так, дії громадян України, що пов'язані із зайняттям посад в окупаційній владі, підпадають одночасно під ст. 111 та 111-1 КК. Але державна зрада у формі переходу на бік ворога – особливо тяжкий злочин (позбавлення волі та безальтернативна конфіскація майна). Добровільне зайняття посади – проступок (карається заборорою обіймати посади).

Так, для особи розмежування цих статей при практичному застосуванні має велике значення, з огляду на різницю у покаранні.

Деякі правники звертають увагу на те, що державну зраду становить виключний перелік випадків, що вказані в ст. 111 КК.

Однак формулювання колабораційної діяльності збігаються з визначенням державної зради. Так, наприклад, існує форма колабораціонізму «Участь у збройному конфлікті на боці держави-агресора», що фактично дорівнює переходу на бік ворога, а отже, є державною зрадою.

Так, частина шоста статті 111-1 КК передбачає відповідальність тільки за відсутності ознак державної зради. Однак де проходить межа між державною зрадою та колабораційною діяльністю в цьому випадку, – законодавцем не визначено.

Якщо брати до уваги положення законодавства іноземних країн, то переходом на бік ворога слід вважати лише перехід на полі бою зі зброєю в руках. Але, задля використання, ця позиція повинна бути закріплена у Кримінальному кодексі.

Також важливе значення має добровільність. Не можна ж всіх людей, які стали заручниками ситуації, називати колаборантами.

Однак, як можна оцінити добровільність дії, про яку людину попросили озброєні особи? На це питання законодавець прямої відповіді не дає.

Ще одне питання – тяжкі наслідки. Доводити тяжкі наслідки від колабораціонізму буде важко, оскільки дії колаборантів потрібно конвертувати у грошові одиниці, однак механізм, як це робити – не розроблено.

Так, прямих відповідей на важливі запитання немає, вони залишені на розсуд правозастосовувача. Тож ці поняття можна назвати оціночними, що не дуже добре для практики застосування кримінального законодавства.

ВИСНОВКИ

В Особливій частині кримінального закону чи не вперше з'явилась настільки об'ємна стаття. При цьому майже кожна з частин містить декілька складів кримінальних правопорушень.

У зв'язку з цим буде ще багато дискусій практиків і теоретиків, після з'явлення судової і слідчої практики, щодо її вдосконалення.

Так, вже зараз деякі правники пропонують скасувати положення статті 111-2, оскільки вони дублюють статтю 111-1 про колабораціонізм. А також наполягають на зменшенні покарання (яке подекуди сягає 15 років позбавлення волі).

Також, задля вирішення питання, де ж проходить межа між державною зрадою та колабораційною діяльністю, законодавцю потрібно конкретизувати положення новел кримінального законодавства.

Однією з пропозицій є відмежування діянь за ступенем суспільної небезпеки та спричиненої шкоди. Адже державна зрада – це зрада людини, яка дала присягу батьківщині. А колабораціонізм – це більш «дрібні» діяння. [7]

Однак про більш практичну дискусію ми зможемо говорити лише після з'явлення необхідної кількості судових рішень.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII «Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text>.
3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
4. Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
5. Закон України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях” від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#n28>
6. Указ Президента України “Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях” від 7 лютого 2019 року №32/2019. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text>
7. Микола Хавронюк, Колабораціонізм чи державна зрада <https://pravo.org.ua/blogs/kolaboratsionizm-chy-derzhavna-zrada-komentar-mykoly-havronyuka/>